

порушені звуки. Таким чином, пройшовши всі етапи роботи та виконавши вправи для постановки звуків, створюється база для швидкої, легкої постановки звуку та введення його в мовлення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Отже, серед важливих умов ефективності корекційної роботи порушень звуковимови у дітей з дизартрією відзначимо комплексний підхід до корекції порушень звуковимови, дотримання послідовності етапів корекції та поєднання різних методів, таких як вправи з диференційованим артикуляційним масажем та гімнастикою, логопедичною ритмікою, лікувальною фізкультурою, фізіотерапією.

До перспектив подальших досліджень відносимо питання використання засобів мультимедіа в корекційній роботі з дітьми з дизартрією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корекція дизартрії у дітей за допомогою акупресури (точкового масажу). А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, Л. Л. Стахова, І. В. Кравченко. Суми : ФОП Цьома С. П., 2021. 60 с.
2. Лепетченко М. В. Логопедія. Дизартрія : навчально-методичний посібник [для студ. спец. 6.010105 Корекційна освіта]. Д., 2015. 36 с.
3. Логопедія : підручник. за ред. М. К. Шеремет. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. С. 148–189.
4. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали першої обл. наук.-практ. конф. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 244 с.
5. Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник. Шеремет М.К., Мартиненко І.В. К. : КНТ, 2006. 360 с.

Віта КУЛИК

студентка 1 курсу ОС «Магістр»
016 Спеціальна освіта. Логопедія
Рівненський державний
гуманітарний університет
Науковий керівник – **Н.М. РУДЕНКО**,
канд. психол. наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню методики корекції лексико-семантичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня засобами творчої гри. Наголошується, що лексико-семантичний компонент забезпечує формування високої мовної культури особистості. Описано чинники, що зумовлюють формування лексичної сторони мовлення дошкільника. Показано значущість конструктивної діяльності гри у формування лексико-семантичної сторони мовлення дітей з ЗНМ.

Ключові слова: діти дошкільного віку, загальне недорозвинення мовлення, лексико-семантична сторона мовлення, творча гра.

Vita Kulyk. Formation of the lexico-semantic side of speech in children with general underdevelopment of the third level of speech by means of the creative play

The article is devoted to the theoretical foundation of the method of correcting the lexical-semantic side of speech in children with general underdevelopment of the third level of speech by means of creative play. It is emphasized that the lexical-semantic component ensures the formation of a high linguistic culture of the individual. The factors determining the formation of the lexical side of the preschooler's speech are described. The significance of the constructive activity of the game in the formation of the lexical-semantic side of the speech of children with general underdevelopment of speech is shown.

Keywords: preschoolers, general underdevelopment of speech, lexical-semantic side of speech, creative play.

Постановка проблеми. Проблема розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ належить до актуальних для логопедії, адже у зв'язку з чутливістю до мовленнєвих явищ, в цьому віці дитина оволодіває комунікативними навичками. Аналіз літератури з проблем мовної патології показує, що кількість дітей зі складною структурою дефекту мовлення за останній час зростає. Загальне недорозвинення мовлення дітей, поряд з нормальним слухом і інтелектом, проявляється в звукових і смислових порушеннях усіх компонентів мовленнєвої системи. Інакше кажучи, у дітей обмежений словниковий запас, нерозвинена граматична складова, труднощі в оновленні слів, порушення особливостей розвитку фонетико-фонетичних процесів і будови компонентів слова.

Порушення розвитку лексико-семантичного компонента усного мовлення у дітей з ЗНМ виражаються в обмеженому словниковому запасі, різкій різниці в обсязі активного і пасивного словника, неточному вживанні слів, численних вербальних парафазіях, не сформованості семантичних полів, труднощів актуалізації словника. Одним із важливих напрямків корекційно-розвиткової роботи є розвиток лексичного компоненту мовлення у дітей із ЗНМ, оскільки словниковий запас у дошкільному віці швидко розвивається.

Актуальність дослідження полягає в тому, що без глибокого теоретичного аналізу процесів формування словника дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня є неможливими подальші дослідження наукових та практичних питань в області логопедичної роботи з даною категорією осіб.

Аналіз досліджень і публікацій. На основі лексико-семантичного компоненту мовленнєвої діяльності формується система граматичних, синтаксичних, фонетичних та фонематичних взаємозв'язків та відношень (С. Конопляста, Ю. Рібцун, Л. Трофіменко, М. Шеремет та ін.).

Лексичний компонент забезпечує формування високої мовної культури особистості, яка б відповідала вимогам сучасного суспільства. При засвоєнні лексичного багатства рідної мови у дітей розширюється словниковий запас, виробляються уміння використовувати слово в усному й писемному мовленні (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Дячук, О. Олефір, Н. П'ятковата ін.).

У дітей із системними порушеннями мовлення розвиток лексики виявляється в більш пізньому формуванні лексичної системності, організації семантичних полів, якісній своєрідності цих процесів. Науковці виділяють наступні особливості організації семантичних полів у дошкільників із ЗНМ: важкість виділення ядра семантичного поля; випадковий, невмотивований характер асоціацій; обмежена кількість смислових зв'язків унаслідок малого об'єму семантичного поля [3].

У більшості випадків проблеми, пов'язані з лексико-граматичною будовою мовлення таких дітей, викликані недостатнім розвитком морфологічних і синтаксичних узагальнень, невідпрацьованістю мовних завдань, що містять граматичні конструкції, виділенням окремих мовних елементів з сформованої встановленої в свідомості дитини моделі їх об'єднання в певні синтагматичні системи [5].

У роботах Л. Трофіменко описано чинники, що зумовлюють формування лексичної сторони мовлення дошкільника та слугують орієнтиром оцінювання його стану: завершення формування фонологічних узагальнень, константність слухового сприймання; оволодіння дитиною різними рівнями лексичних узагальнень; засвоєння системи морфологічного словотворення; сформованість різних типів смислових зв'язків між словами [6, с. 86].

Мета даної статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методики корекції лексико-семантичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами творчої гри.

Виклад основного матеріалу. У старшому дошкільному віці важливо приділити увагу не лише формуванню спеціальних умінь і навичок (читати, рахувати, писати), але й створенню умов для розвитку здатності міркувати, правильно висловлювати свої думки,

планувати власну діяльність, доводити роботу до кінця. емоційно реагувати на навколишній світ. На думку педагогів (І. Біла, Н. Горбатих, Т. Гурковська, А. Давидчук, Т. Піроженко, Т. Поніманська та ін.) значний потенціал у цьому належить будівельно-конструктивним іграм. Вони є одним з найулюбленіших видів ігор у дітей. Участь дошкільників у таких іграх сприяє розвитку наполегливості, прагненню до успіху. У таких іграх розвиваються всі психічні процеси дитини (відчуття, сприймання, мислення, мовлення, пам'ять, уява, увага). А це, як відомо, – важливий чинник успішного навчання в школі [3].

Творча гра є важливим способом формування лексико-семантичної сторони мовлення дітей з ЗНМ. Вона забезпечує сприятливі умови для розв'язання педагогічних завдань з урахуванням можливостей дітей дошкільного віку. Для розвитку лексико-семантичної сторони мовлення, проводяться такі ігри, де мовленнєва активність дітей займає основне місце.

Усі дитячі ігри – це процес пізнання краси, шлях до нового незвіданого і радості. Гра є важливою частиною життя дітей, особливо дітей з порушеннями мовлення. За допомогою ігор дитина пізнає навколишній світ, пізнає зв'язки між дорослими та предметами, починає розуміти свою роль у сім'ї та суспільстві. Ігри стимулюють у дітей всіяку активність, самостійність і творчість. Гра готує дошкільників до самостійного дорослого життя [4].

Творчі та ігрові завдання зумовлені завданнями навчально-виховної та корекційної роботи. Вони можуть бути різноманітними: розвиток аудіювання та пам'яті, фонематичного сприйняття, артикуляційної моторики, закріплення фонетичної вимови, розвиток лексичних сторін мови тощо. Творча гра допомагає у оволодінні дитиною різними рівнями лексичних узагальнень; засвоєнні системи морфологічного словотворення; формує різні типи смислових зв'язків між словами.

Правила гри визначаються вмістом та ігровим задумом гри. Вони визначають характер і способи ігрової діяльності дитини, організують і регулюють взаємини з іншими дітьми, спонукають дитину контролювати свої дії.

Для дотримання правил необхідна сила волі дитини та вміння взаємодіяти з іншими дітьми. Під час гри діти помітять, що результат досягається швидше, якщо дотримуватися правил. Правила гри дисциплінують, формують витримку, терпіння. Вони також впливають

на вирішення дидактичного завдання - непомітно обмежують дії дітей, спрямовуючи їх увагу на конкретне завдання.

Результат гри сприймається дитиною як досягнення. Для логопеда результатом гри є рівень засвоєння дитиною знань, умінь і навичок правильної вимови, розширення словникового запасу, засвоєння окремих граматичних форм тощо. При підведенні підсумку гри необхідно відмітити досягнення кожної дитини, підкреслити успіхи відстаючих дітей, проявити делікатність і оптимістичне відношення до їх можливостей.

Будівельно-конструктивні ігри мають багато спільного з театралізованими іграми. Вони вважаються різновидом творчої гри, оскільки, крім певних знань, необхідні рухові та сенсорні навички, морально-вольові якості, уява дитини, нестандартне мислення, уміння знаходити оригінальні рішення та ініціативно діяти у незвичних ситуаціях. У будівельно-конструктивних іграх усі ці характеристики динамічно розвиваються і перевіряються дітьми в процесі інтеграції та взаємодії [2].

Конструктивна діяльність є формою дитячої творчості. Вже молодші дошкільнята виявляють індивідуальність і оригінальність. Вони можуть використовувати будь-яку доступну структуру по-своєму. З пірамід роблять «дерева», а з грибів із природних матеріалів — лісовичків. Іноді діти починають будувати, але не можуть зробити це самостійно. Тоді на допомогу приходять дорослий. Старші дошкільнята виявляють неймовірну винахідливість у конструюванні. Вони діють за певним задумом, який включає осмислення функцій (для чого буде використовуватись) майбутньої конструкції [7].

Дитина використовує незвичайні матеріали та комбінації. Наприклад, при будівництві паркану дитина буде використовувати шматочки гребінця, щоб з'єднати їх ниткою. В іншому випадку дитина прикрашає ляльку квітами і скріплює її дротом.

Конструювати дошкільнята вчать на спеціальних логопедичних заняттях, під час самостійної ігрової діяльності. Набуття цих навичок має бути поступовим і супроводжуватися складнощами, які вимагаються від логічно мотивованих дітей.

Найпродуктивнішою є така послідовність:

- будівлю будує логопед, показує дітям процес будівництва та пояснює дії;
- представляє зразок конструкції, створеної логопедом, та аналіз її елементів;

- презентація індивідуальних навичок конструювання, якими мають оволодіти діти;
- представляє зразки незавершених будівель, які діти мають зробити самостійно;
- сповіщення теми конструкції, які вказують на умови, яких діти повинні дотримуватися (побудова за темою або заданими умовами);
- діти будують конструкції за своїми уявленнями [1, с. 89].

Застосування того чи іншого методу логопедом залежить від складності конструкції, способу з'єднання частин, можливостей дитини. Наприклад, на логопедичних заняттях для різного віку часто використовуються зразки побудови. В одних випадках логопед показує макет і процес конструювання, в інших – тільки зразок, а дошкільники самостійно мають з'ясувати послідовність операцій. Логопед може запропонувати незакінчену будівлю, показати лише новий прийом зведення, а діти повинні спорудити її самостійно. Все це збагачує будівельний досвід вихованців, розвиває мовлення, конструктивну творчість, увагу, точність сприйняття, вміння аналізувати будівлі.

Висновки. Отже, проведений нами теоретичний аналіз літератури окреслює проблемне поле подальшої роботи, метою якої буде розробка програми корекції лексико-семантичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ III рівня засобами творчих ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей: у 2 ч. Київ: Благовіст, 2017. Ч.1. 288 с.
2. Горбатих В. Будівельно-конструкційні ігри - джерело всебічного розвитку дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. №5. С.72-74.
3. Ільїна, Н. В. Розвиток структури лексичного значення слова у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць / відп. ред. В. М. Синьов. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. № 24. С. 113-117.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ: ВД «Академія», 2018. 408 с.
5. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2012. 120 с.
6. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4(1). С. 85-95.
7. Шперкач О. Вплив конструктивних ігор на розвиток логічного мислення дітей старшого дошкільного віку. *Сучасне дошкілля: реалії та перспективи*.

Анна ЛИННИК

асистент вчителя-реабітолога
Комунальна установа
Сумської обласної ради –
Сумський обласний центр комплексної
реабілітації для дітей та осіб
з інвалідністю

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена проблемам раннього дитячого аутизму, огляду основних принципів ефективного втручання, що використовуються у роботі з дітьми, наведено приклади реабілітаційної роботи з дітьми-аутистами. Рекомендації універсальні та підходять при вихованні дитини будь-якої категорії спектрального розладу. Стаття присвячена проблемі аутизму у дітей і в даний час набуває особливої актуальності, тому що кількість таких дітей з кожним роком збільшується. Особи з аутизмом різного віку та всіх рівнів функціонування сприйнятливі до навчання протягом усього свого життя. Проте дані великої кількості досліджень свідчать, що своєчасно розпочата робота, дає найкращі результати.

Ключові слова: розлади аутистичного спектру, РАС, дитячий аутизм, діти-аутисти, дитяча мова, розвиток мовлення, мовна діяльність, гештальт-сприйняття, порушення мови, дизонтогенез.

Anna Lynnyk. Speech development of children with ras in the conditions of marital state

The article is devoted to the problems of early childhood autism, an overview of the main principles of effective intervention used in working with children, examples of rehabilitation work with autistic children are given. The recommendations are universal and suitable for raising a child of any spectrum disorder category. The article is devoted to the problem of autism in children and is currently gaining special relevance, because the number of such children is increasing every year. Individuals with autism of all ages and all levels of functioning are receptive to learning throughout their lives. However, the data of a large number of studies show that work started in a timely manner gives the best results.

Key words: autistic spectrum disorders, ASD, childhood autism, autistic children, children's language, speech development, language activity, Gestalt perception, speech disorders, dysontogenesis.

Постановка проблеми: В Україні питання аутизму стає все більш актуальним для науки і практики виховання сучасного суспільства. При ранньому дитячому аутизмі, крім основних особливостей розвитку, порушується здатність до власного мовлення.

Мета даної роботи: є визначення шляхів розвитку мовлення дітей з проявами раннього дитячого аутизму під час війни.